

ბანკებსა და არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციებში ფინანსური ინოვაციების სახეები

ალეკო ქუთათელაძე
სტუ-ს პროფესორი

რუს უდან ნიკურაძე
სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

2020 წლამდე საქართველოს გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კონცეფციაში ერთერთ სტრატეგიულ, სახელმძღვანელო ორიენტირს წარმოადგენს ინოვაციურ, სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკური ტიპის განვითარებაზე გადასვლა. თანამედროვე პოსტ-ინდუსტრიულ ეკონომიკაში, მატერიალური წარმოების სფეროსთან ერთად, ინოვაციათა დანერგვის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი სამიზნე ფინანსური სფეროცაა. ფინანსური ინოვაციები არა მხოლოდ დადებით გავლენას ახდენს საზოგადოების ეკონომიკურ განვითარებაზე, არამედ ხელს უწყობს მოსახლეობის სასიცოცხლო მოთხოვნილებების სრულად დაკმაყოფილებას და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებას.

თუმცა ამჟამად ფინანსური ინოვაციების დანერგვის ინიციატორები არა მხოლოდ ბანკები არიან. განვითარების თანამედროვე ეტაპისათვის დამახასიათებელია არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციების როლის მნიშვნელოვანი ზრდა.

არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციების მზარდი ექსპანსია, რომლებიც საბანკო სექტორის სრულფასოვანი მონაწილეები არიან, იდენტური პროდუქციისა და მომსახურების შეთავაზებით აიძულებენ კომერციულ ბანკებს, არა მარტო გააუმჯობესონ მომსახურების ხარისხი და შეთავაზებული პროდუქტები, არამედ განავითრონ ახალი სერვისები.

არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციების მნიშვნელოვანი როლის შესახებ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება გამოიხატება იმაში, რომ 2013 წლის სექტემბრიდან ისინი ჩართულები არიან საქართველოს ცენტრალური ბანკის, როგორც მეგარეგულატორის იურისდიქციაში. ამრიგად, არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციები გახდნენ საბანკო სისტემის ნაწილი არა მხოლოდ დეფაქტო, არამედ დეიურე.

ეს ყველაფერი იწვევს ფინანსური ინოვაციების ღრმა და ყოვლისმომცველ შესწავლის აუცილებლობას, რომელიც მოიცავს თეორიულ, მეთოდოლოგიურ და გამოყენებითი საკითხების დამუშავებას, განვითარების საკითხების შესწავლასა და ღრმა ანალიზს როგორც საბანკო, ასევე არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციების სფეროში.

ბანკებსა ან არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზა-

ციებში საკუთრივ ფინანსურ ინოვაციების განვითარებისათვის აუცილებელია მათ თან ახლდეს დაკავშირებული ორგანიზაციული, ინფორმაციული, ტექნოლოგიური და სხვა ინოვაციების კომპლექსი. ამ თვალსაზრისით, ფინანსური ხასიათის ინოვაცია იძენს მულტიკონპონენტურ ხასიათს, სადაც დომინირებს საბანკო (პარასაბანკო) მომსახურების ან პროდუქტის ფულადი ბუნება და კომპლემენტარული ხასიათის თანმდევი ინოვაციები, რომლებიც ხელს უწყობენ მომსახურების (პროდუქტის) მომხმარებელამდე მიტანას.

TYPES OF FINANCIAL INNOVATIONS IN BANKS AND NON-BANK ORGANIZATIONS

Kutateladze Aleko
Professor of GTU
Nikuradze Rusudan
PHD student of GTU

RESUME

One of the strategic guidelines for the concept of Georgia's long-term socioeconomic development until 2020 is to move towards innovative, socially oriented economic development. In the modern post-industrial economy, along with the field of material production, the introduction of innovation is also one of the most important targets in the financial field. It contributes to the economic development of the society, but also helps to fully meet the vital needs of the population and raise the living conditions of the population.

However, not only banks are the initiators of the introduction of financial innovations. The modern stage of development is characterized by a significant increase in the role of non-bank credit organizations.

The growing expansion of non-bank credit organizations, which are full-fledged participants in the banking sector, by offering identical products and services are forcing commercial banks not only to improve the quality of services and products offered, but also to develop new services. Raising awareness about the important role of non-bank credit organizations is reflected in the fact since September 2013, they have been involved in the jurisdiction of the Central Bank of Geor-

gia as a regulator. Thus, non-bank credit organizations have become part of the banking system not only defacto but also dejure.

All of leads to the need for in-depth and comprehensive study of financial innovation, which

includes the development of theoretical, methodological and applied issues, the study of development issues and in-depth analysis in the field of both banking and non-bank credit organizations.

In order to develop their own financial innovations in banks and non-bank organizations, it is necessary for them to be accompanied by a complex of organizational, informational, technological and other innovations. In this sense, the innovation of a financial nature acquires a multicomponent nature, dominated by the monetary nature of the banking (para-banking) service or product and the accompanying innovations of a complementary nature that facilitate the delivery of the service (product) to the customer.

ძირითადი ტექსტი

ქართული ეკონომიკის ტრანსფორმაციისა და გლობალიზაციის პირობებში იზრდება ინოვაციების როლი და მნიშვნელობა. ამჟამად ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება ბევრ ქვეყანაში განიხილება, როგორც ეკონომიკური ზრდის ერთერთი მთავარი გზა და კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა. ახალი საბანკო მომსახურების ტექნოლოგიები წარმოგვიდგებიან, როგორც ინოვაციები, რომლებიც უფრო მძლავრი პროცესის შემადგენელი ნაწილია, რომელიც მთელ მსოფლიო ეკონომიკას მოიცავს. აქედან გამომდინარე, ჩვენ თავდაპირველად უნდა მივმართოთ ზოგად თეორიულ საკითხებს.

ინოვაციისა და ინოვაციური საქმიანობის როლის თანამედროვე გაგებას დიდი ისტორია აქვს. ერთი ეპოქიდან მეორეში გადასვლისას გაიზარდა მეცნიერების როლი საკრედიტო ინსტიტუტების ფუნქციონირებაში.

ინოვაციების შესახებ ეკონომიკურ შეხედულებები ცნობილია ჯერ კიდევ ანტიკური დროიდან. ასე, ფილოსოფოსი პლატონი თავის ნაშრომში „სახელმწიფო“, აღნიშნავდა, რომუნდა აკრძალულიყო სესხები გარკვეული საპროცენტო გადასახადით, რადგან თვლიდა, რომ აღმოიფხვრებოდა კონკურენცია და დაპირისპირება, ხოლო სესხები აღარ იქნებოდნენ საჭირო, ისევე როგორც ოქრო და ვერცხლი, აიკრძალებოდა კრედიტები და შესაბამისი პროცენტები.¹

პირველად „ინოვაციის“ გაგება გამოჩნდა კულტუროლოგიების კვლევებში და გულისხმობდა ერთი კულტურის ზოგიერთი ელემენტის დანერგვას მეორე კულტურაში. ტრადიციული ცხოვრების წესის სრულყოფის პროცესში შესწავლილ იქნა ტექნიკური,

ტექნოლოგიური, ორგანიზაციული, ეკონომიკური და სხვა ინოვაციების კანონზომიერებები. ამჟამად, აქტუალურია ინოვაციების შესწავლა ეკონომიკური თვალსაზრისით.

საკუთარ ნაშრომში „ეკონომიკური განვითარების თეორია“ (1911 წ.),² ავსტრიელმა ეკონომისტმა იოზეფ შუმპეტერმა პირველად განიხილა განვითარების ცვლილებების ახალი კომბინაციების საკითხები (მაგალითად, ინოვაციური საკითხები), რაც ინოვაციური პროცესის სრულ აღწერას წარმოადგენს და ამგვარად შემოგვთავაზა ტერმინი „ინოვაცია“.

ი. შუმპეტერის განმარტება არ არის ერთადერთი. ეკონომიკურ ლიტერატურაში, როგორც ქართულ ასევე უცხო ქვეყნებში, არსებობს ინოვაციის შინაარსის მრავალი ინტერპრეტაცია, რაც მოწმობს ამ სფეროში ზოგადად მიღებული ტერმინოლოგიის არარსებობას.

გარდა ამისა ხშირად ინოვაციების მრავალი განსაზღვრება მოწმობს იმას, რომ კვლევის ობიექტსა და საგანზე დამოკიდებულებით ინოვაციები შეიძლება განვიხილოთ როგორც სისტემა, (ჯ. შუმპეტერი), შედეგი (ფ. ნაიტი), ცვლილება (ამერიკული განმარტებითი ლექსიკონი), ინსტრუმენტი (პ.ფ. დრუკერი), პროცესი (ბ. ტვისს, ბ. სანტო, დ. მესსი, პ. კვინტას, ი. კუკი და პ. მაიერსი), ახალი პროდუქტი (ლ. მინდელი), რაც ხელს უწყობს ხარჯების შემცირებას.

ისევე როგორც სხვა ავტორები, ს. ბორიო, ფურფნე და ლაუი³ აქცენტს აკეთებენ არა უზრალოდ ინოვაციური საქმიანობის შედეგზე, არამედ, პირველ რიგში, ინოვაციური იდეების განხორციელების შედეგზე, ხოლო მეორე რიგში, მის პრაქტიკაში გამოყენებაზე და, მესამე რიგში, მითითებულია მიზანი- მომხმარებელთა კონკრეტული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ჩვენი შეხედულებით, ეს არის ინოვაციის, როგორც ინოვაციური საქმიანობის შედეგის, ყველაზე სრულყოფილი განსაზღვრა.

ჰაიმან ნ. დავიდი⁴ ინოვაციას განსაზღვრავს როგორც „სამეცნიერო- ტექნიკური პროგრესის გამოვლინების ფორმას, ადამიანის შემოქმედებითი და ინტელექტუალური მუშაობის შედეგს, რომელიც უკავშირდება მისი საქმიანობის ყველა სფეროს განახლებას“.

ამ განმარტებას ეხმაურება ქართველი მეცნიერის, ე. ბარათაშვილის⁵ მიერ გაკეთებული გა-

2 Шумпетер, Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / предисл. В.С. Автономова. - М.: ЭКСМО, 2007. - 864 с. 77.

3 Borio C. Procyclicality of the Financial System and Financial Stability: Issues and Policy Options [ელექტრონული რესურსი] / C. Borio, C. Furfne, P. Lowe // ხელმისაწვდომია: <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap01a.pdf>.

4 David, N. Hyman. Economics. Second edition. - Irwin, 1995. - 135 p.

5 ბარათაშვილი ე., ჩეჩელაშვილი მ. და სხ. ინოვაციური მენეჯმენტი. თბილისი 2014.-342

1 Платон, «Государство», <https://www.twirpx.com/file/1973437/>

ნსაზღვრება. იგი ასევე აღნიშნავს ინოვაციურ საქმიანობაში ადამიანის შემოქმედებითი და ინტელექტუალური შრომის მონაწილეობას.

მიუხედავად იმისა, რომ დასავლელი ავტორები, ისევე როგორც ე. ბარათაშვილი, ა. აბრალავა, ლ. ქოქიაური და სხვები აქცენტს აკეთებენ ადამიანის ინტელექტუალური შრომის გამოყენებაზე ინოვაციების შექმნის პროცესში, სადაც პრინციპული განსხვავება იმაშია, რომ ინოვაცია - არ არის პროცესი ან შედეგი, არამედ არის თავად ცვლილება, რომელიც ხდება ინოვაციური საქმიანობის შედეგად, ა. კოერი, მათ საპირისპიროდ, განასხვავებს ინოვაციური საქმიანობის პროცესსა და შედეგს. მისი აზრით, ინოვაცია - არის „პროცესი, რომლის საშუალებითაც ახალი იდეა ან ტექნოლოგია დაიყვანება პრაქტიკული გამოყენების ეტაპზე და იწყება ეკონომიკური ეფექტის მოცემა“. მოცემულ თვალსაზრისს იზიარებენ პ. უაიტი და ვ.რაპპორტი.⁶ მსგავსი განმარტებას იძლევიან ი. კუკი და პ. მიერსი⁷. მათი შეხედულებით, „ინოვაცია - ეს არის სრული პროცესი იდეიდან მზა პროდუქტამდე, როლის რეალიზაცია (გაყიდვა) ხდება ბაზარზე“⁸.

დ. მესსი, პ. კვინტასი და დ. უილდი ინოვაციას ორი პოზიციიდან განიხილავენ: ახალი პროდუქტის სახით, როგორც შედეგს, პროცესს ან სისტემას, და მეორე მხრივ - თავად პროცესს. ამგვარად, უკანასკნელი განმარტების მიხედვით - „პროცესი, რომელიც მოიცავს ისეთ საქმიანობას, როგორებიცაა კვლევა, დაპროექტება, შემუშავება და პროდუქციის წარმოების პროცესის ან სისტემის ორგანიზება“. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს განმარტება მოიცავს ინოვაციური პროცესის ყველა ეტაპს, გარდა თავად ინოვაციის რეალიზაციისა, ანუ პოტენციურ მომხმარებელამდე მიყვანა, რათა მოხდეს ამ უკანასკნელთა საჭიროებების დაკმაყოფილება, რაც, ჩვენი აზრით, არ არის სწორი.

აღსანიშნავია, რომ ინოვაციები წარმოდგენილია სხვადასხვა დარგებში, მათ შორის ფინანსურ სფეროშიც. ეს არის ეგრეთ წოდებული ფინანსური ინოვაციები.

შურენბერგი სტატიაში „საბანკო საქმიანობის ინოვაციური მენეჯმენტი“ წერს, რომ ინოვაციებთან მიმართებაში ცნების „ფინანსური“ გამოყენება გულისხმობს ფულადი ურთიერთობების სისტემისად მიკუთვნილებას, რომელიც გამოხატავს ფულადი სახსრების ფორმირებას და მათ გამოყენებას ფულადი მიმოქცევის წრებში.⁹ სხვა სიტყვით

6 Раппорт, В.Ш. Диагностика управления: практический опыт и рекомендации [Текст] /В.Ш. Раппорт. - М.: Экономика, 1988. - С. 24.

7 Cooke, I., Mayers, P. Introduction to Innovation and Technology Transfer / I. Cooke, P. Mayers. - Boston: Artech House, 1996. P. 32.

8 Месси, Д., Квинтас, П., Уилд, Д. Линейная модель инноваций: за и против. Трансфер технологий и эффективная реализация инноваций [Текст] /Д. Месси, П. Квинтас, Д. Уилд. - М.: АНХ, 1999. - С. 141

ბით რომ ვთქვათ, ფინანსური ინოვაციები არის საზოგადოებრივი წარმოების განვითარების ინსტრუმენტი. ავტორი აღნიშნავს, რომ სხვა ინოვაციებისგან განსხვავებით, ფინანსური ინოვაციებისათვის პრინციპულს წარმოადგენს, ფულის როგორც რესურსების გამოყენება მათი შექმნისა და დაწერვისათვის.

ე. შურენბერგს⁹ ფინანსური ინოვაციების ქვეშ ესმის „სიახლეების შემოტანა, რომლებიც ხელს უწყობდნენ ფინანსური სისტემის მუშაობის სრულყოფას“. ამ განმარტების თანახმად, ავტორი მიიჩნევს, რომ ფინანსური ინოვაციები მიეკუთვნება:

1. ბანკომატი (ATM). პირველი ბანკომატი გამოჩნდა 1939 წელს ამერიკის შეერთებულ შტატებში. ამ მოწყობილობიდან ფულადი სახსრების გამოტანა შესაძლებელი იყო, მაგრამ ანგარიშიდან ჩამოწმებული, რადგანაც აღნიშნული ფუნქცია არ არსებობდა. 1967 წელს დიდ ბრიტანეთში Barclays-ში დამონტაჟდა ბანკომატის შედარებით უფრო დახვეწილი, მოდერნიზებული მოდელი. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ფულადი სახსრების გამოსატანად გამოიყენებოდა, არა პლასტიკური ბარათები, რამედ სპეციალური ვაუჩერები. თანამედროვე ბანკომატი (ATM) - არის ავტომატიზებული კომპლექსი, რომელიც საშუალებას იძლევა მოვხდინოთ არა მარტო ფულადი სახსრების მიღება, არამედ გადავიხადოთ მომსახურების საფასური, გადავიყვანოთ თანხები ერთი ანგარიშიდან მეორეზე და ა.შ. საქართველოში, პირველი ბანკომატი (ATM) გამოჩნდა 1999 წელს;

2. საკრედიტო / სადებეტო ბარათი (credit and debit cards). სამომხმარებლო სესხების ბაზრის განვითარებამ გამოიწვია ბარათების ბაზარზე საკრედიტო ბარათის გამოჩენა, რაც გულისხმობდა ოპერაციების განხორციელებას, რომლებიც აჭარბებდნენ ანგარიშზე არსებულ თანხების რაოდენობას, მაგრამ ბანკის მიერ დადგენილი ლიმიტის ფარგლებში, სასესხო ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად. სადებეტო ბარათი განსხვავებით საკრედიტოსაგან გულისხმობს, რომ ბარათის მფლობელი ოპერაციებს აწარმოებს მხოლოდ ანგარიშზე არსებული თანხის ფარგლებში;

3. ფულის ბაზრის ფონდი (money market fund) წარმოადგენს ღია სახის საინვესტიციო ფონდს, რომელიც ხელს უწყობს ფულის ბაზრის მოკლევადიანი ვალდებულებებში შენატანების დაბანდებას. მაგალითად, სადეპოზიტო სერტიფიკატები, ფასიანი ქაღალდები და ა.შ. იგი მოქმედებს, როგორც ფინანსური შუამავალი მთავრობის მოკლევადიანი ფასიანი ქაღალდების შეძენისა და გაყიდვის დროს, აგრეთვე მისი აქციონერებისათვის ჩეკების მომსახურების სფეროში;

4. ინდექსური ურთიერთ ფონდი (index mutual fund) არის ურთიერთ ფონდის სახესხვაობა და გუ-

9 Schurenberg, E. Eight financial Innovations to believe in [ელექტრონული რესურსი] - წვდომის რეჟიმი: moneywatch.bnet.com. (მომართვის თარიღი 01/24/2015)

ლისხმობს ბაზრის ინდექსის მიხედვით მოქმედების გამოყენებას. ეს ნიშნავს იმას, რომ ფონდის პორტფელი შედგება იმავე აქტივებისაგან, რომლებიც შედიან მათ მიერ ინდექსის აღწერის შემადგენლობაში. ინდექსური ურთიერთ ფონდი წარმოადგენს ურთიერთობის ფონდის დახვეწილ სახესხვაობას. მის უმთავრეს უპირატესობას წარმოადგენს - ბაზრის დონეზე დაბალი საკომისიო გადასახადი და მომგებიანობა. გრძელვადიან პერსპექტივაში იგი პასიური ინვესტირების დაბალხარჯიან ინსტრუმენტს წარმოადგენს;

5. აშშ-ში ალტერნატიული საპენსიო გეგმა - 401 (k). მოცემულმა პროგრამამ დასახელება მიიღო ამერიკის შეერთებული შტატების საგადასახადო კოდექსის მუხლის ნომრის მიხედვით, რომელიც თანამშრომლებს საშუალებას აძლევდა, საკუთარი ხელფასის ნაწილი შეეტანათ ბონუსის და საკომპენსაციო გადახდების სახით დაგროვებითი საპენსიო დაზღვევის ანგარიშებზე, საშემოსავლო გადასახადის გადახვამდე, სამუშაო ადგილზე დაფუძნებული საპენსიო გეგმების ფარგლებში განსაზღვრული შენატანებით. უნდა აღინიშნოს, რომ დამსაქმებლებს ასევე შეუძლიათ თავიანთი თანამშრომლების ანგარიშებიდან, ნებაყოფლობით საფუძველზე, განახორციელონ გადახდები 10 დან 100% -მდე. წლიური შენატანების მაქსიმალური ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს \$ 9,000. ყველა შეტანილი ფულადი სახსრები შეიძლება ინვესტირებული იქნეს აქციების განთავსების რამდენიმე ფონდებში, ობლიგაციებში, ფულადი ბაზრის ფონდებში და ა.შ. თანამშრომლებს შეუძლიათ აკონტროლონ ფულადი სახსრების განთავსება წელიწადში ერთხელ. 59.5 წლის ასაკის დადგომამდე თანხის განაღდების დროს, გადასახადელი პენია შეადგენს 10%. წინააღმდეგ შემთხვევაში - გადასახადი ჩვეულებრივია. გამონაკლისს წარმოადგენს გარდაცვალების შემთხვევა, ინვალიდობა, სამსახურიდან დათხოვნა და სხვა საგანგებო ვითარება. მოცემული პროგრამა მომუშავეებს შორის სარგებლობს მოთხოვნით, რადგან საშუალებას აძლევს, თნების განთავსების პასუხისმგებლობა გადაიტანონ თავად მუშაკებზე.

პირველი ორი პუნქტი მიეკუთვნება საბანკო ინოვაციებს, დანარჩენი პარაბანკის (არასაბანკო ორგანიზაციების) ინოვაციებს.

ი. ჰომინიჩი¹⁰ ფინანსური ინოვაციების შინაარსს განიხილავს როგორც "ახალ ფინანსურ ინსტრუმენტს, რომელიც ემსახურება ფულადი სახსრების გადანაწილების ფორმას, რომელიც ატარებს ლიკვიდურობისა და შემოსავლიანობის გარკვეული სახის რისკებს, რაც შეესაბამება კრედიტორების, ინვესტორების, მსესხებლებისა და ფინანსურ ბაზარზე სხვა მონაწილეების მოთხოვნილებებს"¹¹. ამ თვალსაზრისით ფინანსური ინოვაცია შეიძლება განხილული იქნეს როგორც:

- ახალი ფინანსური პროდუქტები;
- ახალი სერვისები;
- წარმოების ახალი პროცესები;
- ახალი ორგანიზაციული ფორმები.

ახალი ფინანსური პროდუქტის მაგალითს შეიძლება უწოდოთ ბირჟის ინდექსური ინსტრუმენტი და ნებისმიერი ახალი ტიპის კრედიტები, მაგალითად, ექსპრესს დაკრედიტება.

ახალი ფინანსური მომსახურება (სერვისი) - ეს არის ფასიანი ქაღალდებით ონლაინ ვაჭრობა, ინტერნეტ-ბანკინგი, მობილური ბანკინგი.

თანამედროვე საბანკო საქმეში სხვადასხვა ინოვაციებს ასახავს მათი კლასიფიკაცია. ინოვაციური საქმიანობის მიზნებისა და შედეგების დაკონკრეტების მიზნით, აგრეთვე მისი შესაძლო გამოვლინებების სისტემატიზაციის მიდგომები, საჭიროებს ინოვაციების სრულყოფილ კლასიფიკაციას. ასეთი კლასიფიკაციის შემუშავება უზრუნველყოფს კვლევის საგანის უფრო სრულყოფილ და მთლიან გაგებას და საშუალებას იძლევა, გამოვავლინოთ პრობლემური ურთიერთკავშირები, სხვადასხვა ჯგუფებს და ფინანსურ ინოვაციებს შორის თანაფარდობა. ინოვაციების სფეროში სხვადასხვა ავტორის კვლევის საფუძველზე შევეცდებით, მათი მთელი სპექტრი მივიყვანოთ გარკვეული სტრუქტურის ჩამოყალიბებამდე და გამოვავლინოთ მათ ქცევაზე გავლენის მქონე ძირითადი კანონზომიერებები. შემდგომში წარმოდგენილი კლასიფიკაციები მოიცავენ მათ მთლიან სიმრავლეს განსხვავებულ ჭრილებში, რითაც უზრუნველყოფენ კლასიფიკაციის საგნის ყოველმხრივ გაგებას. აღნიშნული გარკვეულწილად განმარტავს კლასიფიკაციის ქვესიმრავლეების ერთგვარ ერთმანეთთან გადაკვეთას. განვიხილოთ ფინანსური ინოვაციების არსებული კლასიფიკაცია ეკონომიკურ ლიტერატურაში და შეთავაზოთ საკუთარი.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფინანსური ინოვაციების შემუშავების სამამულო პრაქტიკა ეფუძნება საერთაშორისო გამოცდილებას და საქართველოს კანონმდებლობას. ეს ნიშნავს, რომ საქართველოს საკრედიტო ორგანიზაციებმა შეიძლება მიიღონ დამატებითი შემოსავლები კანონით გათვალისწინებული გარიგებებისა და ოპერაციების განხორციელების გზით. მაგალითად, მსოფლიო პრაქტიკაში, ჩვეულებრივად გამოყოფენ საბანკო სექტორში ფინანსური ინოვაციების შემდეგი სახეობებს:

- პროდუქტია ახალ სეგმენტებში: ინვესტიციები უძრავ ქონებაში, სადაზღვევო ბიზნესი, ფინანსური ლიზინგი, სატრასტო ოპერაციები;

- ისეთი ინოვაციები, როგორიცაა: ფასიანი ქაღალდების ბაზარი, ფინანსური ფიუჩერსები, ფინანსური ოპციონები, არაკოტირებული ფასიანი ქაღალდების ბაზრები;

- ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების მეშვეობით ნაღდი ფულადი სახსრების მართვის გამოყენება;

10 Хоминич, И. Инновационный менеджмент банковской деятельности[Текст] / И.П. Хоминич // Банковские услуги. - 2000. - № 3. - С.17.

– ფინანსური შუამავლობის სერვისი, რომელიც მიზნად ისახავს საოპერაციო ხარჯების შემცირებას, აქტივების და ვალდებულებების უფრო ეფექტურ მართვას: სადეპოზიტო სერტიფიკატები, ფულის ბაზრის სადეპოზიტო ანგარიშები;

– ახალი პროდუქტი სასახო კაპიტალის ბაზრის ტრადიციულ სეგმენტებში: ფულის მცურავი საპროცენტო განაკვეთის ინსტრუმენტები, სვოპები, ღრმა დისკონტის მქონე ობლიგაციები, სერიული ობლიგაციები და ა.შ., აგრეთვე ფულის ბაზრის ინსტრუმენტები რომლებსაც გააჩნიათ როგორც კაპიტალის ასევე სასახო ფულადი საშუალებების მახასიათებლები (სესხები და მონაწილეობის ობლიგაციები, საინვესტიციო სერტიფიკატები)¹⁶.

დღეისათვის შეიძლება შევხედეთ სხვადასხვა სახის ფინანსური ინოვაციებს. გამოყოფენ პროდუქტულ ინოვაციებს, რომლებსაც მიეკუთვნება ცვლილებები პროდუქტებში; ტექნოლოგიური - ცვლილებები წარმოების საშუალებებსა და მეთოდებში. მსგავსი კლასიფიკაცია შეგვიძლია ვიხილოთ სახელმძღვანელოში ლ.ქოქიაურის რედაქციით. განსხვავება მდგომარეობს მხოლოდ იმაში, რომ ტექნოლოგიურების ნაცვლად გამოყოფილია პროცესული ინოვაციები. ამავდროულად, შემოღებული ცვლილებების სიღრმეზე დამოკიდებულებით გამოყოფენ რადიკალურ ან საბაზო, გამაუმჯობესებელ და მოდიფიკაციურ ან კერძო ინოვაციებს. რადიკალური ინოვაციები - ეს არის პრინციპულად ახალი პროდუქტების, სერვისებისა და ტექნოლოგიების შექმნა და დანერგვა, რომლებიც წარმოადგენენ ორგანიზაციის საქმიანობის საფუძველს. გამაუმჯობესებელი ფინანსური ინოვაციები - ეს არის უკვე არსებული პროდუქციის, მომსახურების, ტექნოლოგიების გაუმჯობესება, ხოლო მოდიფიკაციური - არის უკვე არსებული პროდუქტის და ტექნოლოგიების გაუმჯობესება.

ჩვენი შეხედულებით, პრინციპული განსხვავება გამაუმჯობესებელ და მოდიფიკაციურ ინოვაციებს შორის არის ცვლილების ობიექტის მიმართ დამოკიდებულებაში. პირველ შემთხვევაში, შეიძლება იყოს რამდენიმე პროდუქტი ან ტექნოლოგია, ხოლო მეორე შემთხვევაში - მხოლოდ ერთი პროდუქტი, მომსახურება ან ტექნოლოგია.

ე. ბარათაშვილი და მ. ჩეჩელაშვილი გვთავაზობენ ინოვაციების კლასიფიკაციას გავრცელებულობის, უწყვეტობის, სავარაუდო საბაზრო წილის მუცულობის, ინოვაციური პოტენციალისა და სიახლის დონის მიხედვით. ამგვარად, ინოვაციების გავრცელების მიხედვით, ინოვაციები დაყოფილია ერთეულ ინოვაციად და დიფუზური სახის ინოვაციებად. უწყვეტობის მიხედვით:

- ჩამანაცვლებელი (საკრედიტო კავშირები, რომლებიც განახორციელებენ ცალკეულ ოპერაციებს და ამით ქმნიან ბანკებთან კონკურენციას)

- გამაუქმებელი (მაგალითად, უნაღდო ანგარიშსწორების მიმოქცევაში გადასვლა),

- დაბრუნებადი,
- გამხსნელი (მაგალითად, ახალ ბაზრებზე გასვლა)

- რეტრო სიახლეების შემოტანა.

ინოვაციების კლასიფიცირება სიახლეების დონის და სავარაუდო საბაზრო წილის მოცულობის ათვისების მიხედვით გვთავაზობენ ევროპელი ავტორებიც. დანვრილებით შევჩერდებით კლასიფიკაციაზე, რომელსაც ვ. ვიკული გვთავაზობს. იგი გამოყოფს ინოვაციების შემდეგ ჯგუფებს:

- რადიკალური (ძირითადი), - რომელიც გულისხმობს და ეფუძნება რადიკალურად ახალი ტიპის პროდუქციისა და მომსახურების დანერგვას, ხარისხობრივად ახალ ტექნოლოგიების გამოყენებას, მათ განხორციელებას და აბსოლუტურად ახალი მართვის მეთოდების გამოყენებას (მაგალითად, CRM- სისტემები (Customer Relationship Management), რომლებიც მიმართულია მომხმარებელთან თანამშრომლობაზე. ამისათვის ხდება მომხმარებელთა დაყოფა რიგი ნიშან-თვისების მიხედვით, აგროვებენ საჭირო ინფორმაციას იმისათვის, რომ უკეთესად გაიგონ როგორც რეალური, ასევე პოტენციური კლიენტები და მოახდინონ მათი „აღზრდა“ ყველაზე უფრო ლოიალურ კლიენტებად). ჩვენი შეხედულებით, არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციებში, რადიკალური ფინანსური ინოვაციების მაგალითად, შეიძლება ჩაითვალოს მიკროსაფინანსო კომპანიების შექმნა. ისინი გვთავაზობენ მოკლე დროში გავცეთ ფულადი საშუალებები დოკუმენტების მინიმალურ პაკეტის თანხლებით;

- კომბინატორული, ანუ რაც გულისხმობს არსებული მრავალი სხვადასხვა ელემენტების სხვადასხვა კომბინაციების გამოყენებას (სხვადასხვა ტექნოლოგიების კომბინირება რაც გულისხმობს მოგვიანებით, ერთიანი პროდუქტის სახით მომსახურების ერთიან პაკეტის მიწოდებას). კომბინატორული ინოვაციების მაგალითი იყო სალიზინგო სქემები, რომლებიც საკუთრ თავში მოიცავენ საკრედიტო, საარენდო და დაქირავებული ურთიერთობების ნიშნებს რომლებსაც გვთავაზობენ ბანკები და სალიზინგო კომპანიები დამოუკიდებელი პროდუქტის სახით;

- მამოდიფიცირებელი, რომელიც მოწოდებულია კომერციული ბანკების და არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციების უკვე არსებულ პროდუქტებში აუცილებელი ცვლილებების შესატანად მათი სასიცოცხლო ციკლის გასაგრძელების მიზნით (დამატებითი ფასდაკლების ბარათების გაცემა ან ბარათების გაცემისას დეპოზიტების შენარჩუნების უზრუნველყოფა).

გარდა ამისა, ეს შეიძლება იყოს სხვადასხვა ახალი საკრედიტო, სადეპოზიტო პროდუქტები. ასე რომ, ჩვენი აზრით, ბანკებში მამოდიფიცირებელ ფინანსურ ინოვაციად შეიძლება ჩაითვალოს ექსპრესს დაკრედიტება. სინამდვილეში, ეს არის გაუმჯობესებული კლასიკური კრედიტი. განსხვავება

ცხრილი 1.ფინანსური ინოვაციების კლასიფიკაცია (სავტორო)

კლასიფიკაციის საფუძველი	ფინანსური ინოვაციის სახეობა
ტექნოლოგიური პარამეტრები	პროდუქტიული: - საკუთრივ პროდუქტიული, - გაყიდვების; ტექნოლოგიური;
ცვლილებების ხასიათი	- ევოლუციური; - რევოლუციური
საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციების საქმიანობის სპეციფიკა	- საბანკო საფინანსო ინოვაციები - არასაბანკო საფინანსო ინოვაციები - უნივერსალური.

მდგომარეობს განაცხადის განხილვის ვადაში, დოკუმენტაციის პაკეტში. კომერციულმა ბანკებმა ამგვარი სახით შექმნეს ისეთი პროდუქტი, რომელიც აკმაყოფილებს კლიენტების ახალ მოთხოვნებს, რომლებიც აფასებენ დროს. არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციებში და სამომხმარებლო კოოპერატივის მიერ შემოთავაზებული სხვადასხვა სახის კრედიტები შეიძლება გახდეს მამოდიფიცირებელი ინოვაციების მაგალითი. მაგალითად, საკრედიტო სამომხმარებლო კოოპერატივი „ექსპრეს კრედიტი“ გვთავაზობს პროგრამას „ავტონ1“. სესხის ოდენობა შეადგენს 101 000-დან 600 000 ლარს 120 თვემდე ვადით 36% წელიწადი გადასახადით. სესხის უზრუნველყოფად შეიძლება გამოყენებულიქნას მანქანა, მოტოციკლი, წყლის მოტორიზებული ტექნიკა და სპეცტექნიკა.

მამოდიფიცირებლების ნაცვლად, გამოყოფენ სრულყოფის ინოვაციებს რომლებიც, ჩვენი აზრით, არ ცვლის კლასიფიკაციის არსს, რადგან მოდიფიკაცია, ისევე როგორც სრულყოფა, ნიშნავს რაღაცის გაუმჯობესებას, და ტრანსფორმაციას.

გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ინოვაცია შეიძლება კლასიფიცირებული იყოს წარმოშობის მიზეზების მიხედვით. ამ კლასიფიკაციით გამოიყოფა რეაქტიული და სტრატეგიული ინოვაციები¹¹. რეაქტიული ინოვაციები - წარმოადგენს ინოვაციებს, რომლებიც მიზნად ისახავს ბაზარზე არსებული საკრედიტო ორგანიზაციის მდგომარეობის შენარჩუნებას. როგორც ვ.ს. ვიკულოვი, აღნიშნავს ისინი ძირითადად წარმოადგენენ რეაგირებას ინოვაციებზე, მაგალითად, კონკურენტი ბანკში. ეს არის ეგრეთ წოდებული. თავდაცვითი სტრატეგია. მოგების მნიშვნელოვანი წილის დანაკარგების გადალახვის მიზნით, სხვა ბანკები, რომლებმაც გაიღეს გარკვეული ხარჯები, ვალდებულები არიან განახორციელონ გარკვეული სახის ტექნოლოგიური პროცესების ან შემოთავაზებული პროდუქტების სპექტრის განახლება იმისათვის, რომ მიღწეულიქნას დანახარჯების და ეფექტურობის ახალი თანაფარდობა.

11 ვიკული, ვ. საბანკო ინოვაციების ტიპოლოგია [ტექსტი] / ვიკული // ფინანსური მენეჯმენტი. - 2014. - № 6. - გვ. 15

ბანკებსა და არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციებში ამის მაგალითად გამოდგება ინტერნეტ ბანკინგის შემოღება. აღნიშნული საფინანსო ინოვაციების დანერგვამ ერთი ბანკში იძულებული გახადა დანარჩენი საკრედიტო ორგანიზაციები, რომელთაც სურთ საკუთარი პოზიციები შეინარჩუნონ საბანკო მომსახურების ბაზარზე, საკუთარ საქმიანობაში ასევე დაენერგათ ინტერნეტ-ბანკინგი.

სტრატეგიული ინოვაციები წარმოადგენენ ინოვაციებს, რომლებსაც მომავალში მოაქვთ კონკურენტული უპირატესობის მოპოვების საშუალება. ამჟამად არსებული სახის ინოვაციის დანერგვის მაგალითად შეიძლება წარმოგვიდგეს დისტანციური ანგარიშების მართვის კომპლექსური სისტემის დანერგვა და ამ პროდუქტის შეთავაზება თავის მომხმარებლისათვის. მაგალითად, როდესაც ბანკმა A ან სამომხმარებლო კავშირმა დანერგა მობილური ბანკინგი, მან მიიღო კონკრეტული უპირატესობები სხვა საკრედიტო ორგანიზაციებთან შედარებით. სტრატეგიული ინოვაციების გატარების შედეგად, ბანკი A ან სამომხმარებლო გაერთიანებამ ახალ კონკურენტულ პოზიციებზე გადაინაცვლა. ამგვარი სახის ინოვაციად თავის დროზე მოგვევლინა ბანკების შემოსვლა საერთაშორისო საგადასახადო სისტემებში Visa International, Master Card International და ა.შ., იმისათვის, რომ მოეხდინათ საკუთარი პლასტიკური ბარათების გამოშვება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფუნდამენტურ ინოვაციებს წარმოადგენენ რადიკალური ან საბაზისო ინოვაციები, რადგან მათ აქვთ ყველაზე მნიშვნელოვანი ეფექტი, რითაც საკრედიტო ორგანიზაციის ფუნქციონირებაში შემოაქვთ რაღაც პრინციპულად ახალი. ამავე დროს, ისინი პირველადები არიან კომბინატორული და მოდიფიცირების თვალსაზრისით, რადგან ამ უკანასკნელის ძირითადი დანიშნულება არის უკვე არსებული და დანერგილი, მაგრამ მოძველებული ინოვაციების კორექტირება.

ჩვენი აზრით, საბანკო სექტორში წარმოდგენილი ფინანსური ინოვაციების წარმოდგენილი კლასიფიკაციას შეიძლება დაემატოს ცხრილი 1.-ში მოყვანილი მონაცემები.

დასკვნა

ბანკებსა და არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციებში ფინანსური ინოვაციების განვითარების თეორიული საფუძვლების განხილვამ საშუალება მოგვცა გაგვეკეთებინა დასკვნა, რომ ფინანსური ინოვაციების არსი შეიძლება განვიხილოთ მათი ფინანსური ბუნების და გამოყენების სფეროს პოზიციიდან: ესენია ბანკები და არასაბანკო საკრედიტო ორგანიზაციები. საკუთრივ ფინანსური ხასიათის მიხედვით, ისინი წარმოადგენენ ინოვაციური საქმიანობის შედეგს, რომელიც ეფუძნება ფულს და მის მოძრაობას და ფულად ურთიერთობებს. ამ შემთხვევაში ობიექტი უნდა გვესმოდეს როგორც ფინანსური აქტივები, მეთოდები, ინსტრუმენტები, მეთოდები, ტექნოლოგიები და ა.შ.

ფინანსური ინოვაციების განვითარების შესწავლამ საშუალება მოგვცა ჩამოგვეყალიბებინა ფინანსური ინოვაციების განვითარების ძირითადი ტენდენციები საქართველოში:

1. ხდება ფინანსური ინოვაციების ტექნოლოგიზაცია და ვირტუალიზაცია;

2. საბანკო ბაზარზე ინოვაციები გახდებიან კონკურენციის ძირითადი ინსტრუმენტი და საბანკო პროდუქტის დიფერენციაციის საშუალება და კონკურენციის ხასიათის და ინტენსივობის ამაღლების ცვლილების ფაქტორი;

3. ინოვაციურობა ხდება ახალი საბანკო კულტურის ელემენტი; ფინანსური ინოვაციების დანერგვის აუცილებლობა ნაკარნახევია მოსახლეობის მოთხოვნილებებით).

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბარათაშვილი ე., ჩეჩელაშვილი მ. და სხ. ინოვაციური მენეჯმენტი. თბილისი 2014.-342

2. Викулов, В.С. Типология банковских инноваций [Текст] / В.С. Викулов // Финансовый менеджмент. - 2014. - № 6. - С. 14

3. Банковский менеджмент [Текст] / под ред. О.И. Лаврушина. - М.: КНОРУС, 2010. - С.501

4. ვიკული, ვ. საბანკო ინოვაციების ტიპოლოგია [ტექსტი] / ვ.ვიკული // ფინანსური მენეჯმენტი. - 2014. - № 6. - გვ. 15-18